กัณฑ์ที่ 54
พระพุทธภาษิต ความไม่ประมาท

แสดง ณ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ (๓ ครั้ง)

ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญา ปาสาทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐ ธีโร พาเล อเวกฺขตีติ ฯ

บัดนี้ อาตมภาพจะได้แสดงพุทธภาษิตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคประทานเทศนาไว้เป็นหลักฐาน เป็นประธานในสกลพุทธศาสนา พุทธภาษิตนี้พระบรมศาสดาทรงรับสั่งด้วยพระองค์เอง เป็นภาษิตที่ล้ำลึกสุขุมคัมภีรภาพ แต่เทศนาเป็นอุปมาหรืออุปมัย ตามวาระพระบาลีที่ยกขึ้นไว้ในเบื้องต้นว่า

ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญา ปาสาทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐจ กุมฺมฏฺเฐ ธีโร พาเล อเวกฺขติ

แปลเนื้อความว่า เมื่อบัณฑิตผู้ละหรือผู้บรรเทาความประมาทเสียด้วยความไม่ประมาท เป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่องรักษาตัว ขึ้นสู่ปราสาทเป็นภูมิอันสูงของปัญญา แลลงมาเห็นเหล่าพาลชนทั้งหลายเป็นผู้ไม่กระวนกระวาย เห็นหมู่สัตว์กระวนกระวาย ดุจบุคคลผู้ขึ้นยืนบนภูเขา แลลงมาเห็นบุคคลผู้ยืนอยู่ที่ภาคพื้นฉะนั้น

นี่เนื้อความของพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษาได้ความเพียงเท่านี้ เพียงเท่านี้เราถือเอาความเข้าใจได้ เพราะธรรมของพระผู้มีพระภาคทรงแสดงล้ำลึกกว่า

เมื่อบัณฑิตบรรเทาความประมาทด้วยความไม่ประมาท ลักษณะความประมาทกับความไม่ประมาทนะ ตรงนี้ต้องถือเอาข้อปฏิบัติให้ได้ ความประมาทนั่นคือเลินเล่อเผลอตัว ความไม่ประมาทนั่นคือไม่เลินเล่อเผลอตัว ไม่เผลอ ไม่พลั้ง ไม่เผลอมีสติเสมอเรียกว่าความไม่ประมาท เราขาดสติ อ่อนสติ เรียกว่าความประมาท เพราะฉะนั้นความประมาทและไม่ประมาททั้ง ๒ ประการนี้ พระองค์ทรงชี้ขาด บรรดาธรรมที่พระองค์ทรงตรัสเทศนาไว้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เทียว ย่นลงไปปิฎก ๓ คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตถปิฎก มีความไม่ประมาทนี้แหละเป็นยอดของพระไตรปิฎกเหล่านั้น ความไม่ประมาทนี้เป็นที่รวมลงของความดีทั้งหลาย ความประมาทเล่าเป็นที่รวบรวมลงของความไม่ดีทั้งนั้น ความประมาทเป็นที่รวมลงของความชั่ว มีมากน้อยเท่าใดรวมลงในความประมาททั้งสิ้น ความดีมากเท่าใดรวมลงในความไม่ประมาททั้งสิ้น นี่เป็นหัวข้อรวมอย่างนี้

เมื่อละความประมาทด้วยความไม่ประมาทเสียได้แล้ว ชื่อว่ามีปัญญา ทรงปัญญาขึ้นสู่ปราสาท สู่ภูมิอันสูงของปัญญา แลลงมาเห็นเหล่าพาลชน เป็นผู้ไม่กระวนกระวายเห็นสัตว์กระวนกระวาย ดุจคนขึ้นบนยอดภูเขา แลลงมาเห็นคนยืนอยู่บนภาคพื้นฉะนั้น นี่ได้ความดังนี้ อรรถาธิบายขยายความเป็นลำดับไป ผู้ไม่ประมาทไม่ปราศจากสติ สติตรึกนึกอยู่ไม่เผลอ นึกอยู่จนกระทั่งหยุดเป็นจุดเดียวกัน ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายมนุษย์** บริสุทธิ์ เป็นจุดเดียวกัน เห็น จำ คิด รู้ เป็นจุดเดียวกัน ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ บริสุทธิ์ถูกส่วนเข้า ถึงขนาดนั้น เห็นเป็นดวงใสเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์อยู่กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ไม่ได้หยุดอยู่ที่อื่น อยู่แห่งเดียวนั้น

กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น ใสเท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์

ใจหยุดสนิทอยู่กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์

ใจหยุดสนิทอยู่ศูนย์กลางดวงใสที่เกิดขึ้น นั่นคือดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** พอถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล ใสหนักขึ้นไป

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้าเห็น ดวงปัญญา ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้าเห็น ดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้าเห็น ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้า เห็น **กายมนุษย์ละเอียด**

นี่ได้เข้ามาถึงกายมนุษย์ละเอียด ด้วยความไม่ประมาทแท้ๆ ถ้าประมาทเข้ามาไม่ได้ ไม่ถึงทีเดียวมาไม่ถึง จะมาถึงกายมนุษย์ละเอียดได้เช่นนั้นละก็เพราะความไม่ประมาทไม่เลินเล่อเผลอตัว เป็นคนแน่วแน่ใจไม่ประมาท ถ้าถึงกายมนุษย์ละเอียด **กายมนุษย์ละเอียด***ก็มี ตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจ* ก็มีแบบเดียวกัน มองไปดูกายมนุษย์ เออ! กายมนุษย์นี่เลินเล่อเผลอตัวแท้ๆ เชือนแชเสียไปทางอื่นแล้ว ทางที่ละเอียดนี้ไม่มาแส่หาแต่ทางที่ผิด ที่ไม่ถูกต้องร่องรอยทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ เห็นทีเดียวว่ามนุษย์นั้นอยากได้สมบัติคนอื่นเป็นเบื้องหน้ามาเป็นของตัว ตัวพยาบาทปองร้ายหมายมาดความวิบัติพลัดพราก อยู่ในกายมนุษย์ประมาทเลินเล่อเผลอตัว เห็นผิดจากคลองธรรมที่เป็นทางไปของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ ผิดจากคลองธรรมที่เป็นทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ไป ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะ นั้นเห็นผิดเข้ามาไม่ถูกที่ เข้าไม่ถูกเช่นนี้

ทาน กำจัดเสียซึ่งอภิชฌา เพ่งอยากได้ของคนอื่นให้มาเป็นสมบัติของตนเสีย เมตตา รักใคร่ปรารถนาจะให้มนุษย์ได้รับความสุขทุกคน กำจัดเสียซึ่งความพยาบาท เห็นชอบตามคลองธรรม เห็นถูกว่าพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ไปทางนี้ ด้วยความไม่ประมาทนี้ จึงได้เข้ามาถึงกายมนุษย์ละเอียด พอเห็นกายมนุษย์ละเอียด ก็มองดูกายมนุษย์หยาบโน้น เหมือนคนอยู่บนภูเขามองลงไปดูกายมนุษย์ เหมือนมนุษย์อยู่พื้นแผ่นดิน จะทำท่าอย่างหนึ่งอย่างใดเห็นปรากฏ เห็นเป็นของหยาบทีเดียว เมื่อถึงกายมนุษย์ละเอียดเห็นหมดเสียแล้ว นี่ชั้นหนึ่ง

ชั้นที่สอง ตามลำดับขึ้นไป หนักขึ้นทุกที **กายมนุษย์ละเอียด**ก็นึกว่า เราขึ้นมาได้เช่นนี้ เพราะความไม่ประมาท อย่าเลย รีบกระวีกระวาดยึดความไม่ประมาทให้มั่นต่อไปอีกนั้น อยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสส***

นาสติปัฏฐาน อยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ๒เท่าฟองไข่แดงของไก่นั้น พอหยุดนิ่งถูกส่วนเข้าเท่านั้น เห็นดวงศีลดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงศีล***	พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น ก็เห็นดวงสมาธิ
หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงสมาธิ***	พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น ก็เห็นดวงปัญญา
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา***	พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น เห็นดวงวิมุตติ
หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงวิมุตติ***	พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ***	พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น เห็นกายทิพย์ทีเดียวเห็น กายทิพย์ชัด ๆ กายทิพย์ก็เป็นตัวของตัวแท้ กายที่ฝันในฝัน

กายทิพย์*ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เหมือนกัน* กายทิพย์ก็ลืมตาขึ้นดูกายมนุษย์เหมือนกัน ดูกายมนุษย์ละเอียด ก็เห็นกายมนุษย์ละเอียดปรากฏชัดขึ้นอีก เห็นชัดอย่างกับคนยืนอยู่บนภูเขาเห็นคนยืนบนภาคพื้น เมื่อกายมนุษย์ละเอียดนี้ มันยังทำชั่วด้วย กาย วาจา ใจ อยู่ โลภอยากได้ของเขา พยาบาทปองร้ายเขา เพ่งอยากได้สมบัติของเขา พยาบาทปองร้ายเขา เห็นผิดจากคลองธรรม แต่ว่าอย่างละเอียด ไม่ใช่อย่างหยาบ อย่างละเอียดทีเดียว ละเอียดเข้ามา ไม่หยาบเหมือนกายมนุษย์ ละเอียดกว่ากายมนุษย์ออกไป ตากายทิพย์ก็เห็นเห็นปรากฏชัด เมื่อเห็นปรากฏชัดเช่นนั้น ส่วนตัวที่ไปอยู่เห็นกายทิพย์แล้ว มองลงไปในกายมนุษย์ละเอียดเหมือนคนยืนอยู่บนปราสาท มองดูคนเกลื่อนกลาดอยู่ในภาคเบื้องล่างอยู่ในภาคพื้น เห็นมีคนชั่วมาก คนดีน้อย คนที่ทำชั่วช้าลามก ด้วยกาย วาจา ใจ มีมาก ทำดีด้วยกาย วาจา ใจ มีน้อย เห็นปรากฏชัด ดังนั้น เมื่อเห็นปรากฏชัดดังนั้น คนที่อยู่บนปราสาทไม่ทุรนทุราย ไม่วุ่นวาย เห็นคนที่ทำความชั่วด้วยกาย วาจา ใจ นั้น ทุรนทุราย วุ่นวาย กระสับกระส่าย เห็นชัดอย่างนั้น ตากายทิพย์เห็นกายมนุษย์ละเอียด ดังว่าเหมือนคนยืนอยู่บนภูเขา แลลงมาเห็นคนอยู่บนภาคพื้นฉะนั้น เห็นปรากฏชัดอย่างนี้ เห็นกายมนุษย์ละเอียดนั้น ยังกระวนกระวายอยู่ ส่วนกายทิพย์นั้นไม่วุ่นวายไม่กระวนกระวาย หนักแน่นกว่ากายมนุษย์ละเอียด เห็นชัดลง

ไปอย่างนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะมาที่นี่ได้เพราะเหตุอะไร เพราะไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว มีสติควบคุมอยู่เสมอ สามารถขึ้นมาถึงกายทิพย์ให้ได้

ใจกายทิพย์
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายทิพย์**อีก พอถูกส่วนเข้า เห็นดวง ๓เท่าฟองไข่แดงของไก่ พอถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เท่าดวงจันทร์ดวงอาทิตย์

หยุดอยู่กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน***	พอถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงศีล***	เห็นดวงสมาธิ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา***	เห็นดวงวิมุตติ
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ***	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ***	ถูกส่วนเข้า ก็เห็น ก**ายทิพย์ละเอียด**

กายทิพย์ละเอียด*นั้นก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เหมือนกัน* แต่ว่าละเอียดกว่า โตกว่ากายทิพย์หยาบ เห็นกายทิพย์ชัด ๆ ว่ากายทิพย์นี้ ยังวุ่นวายทุรนทุรายอยู่ ไม่ค่อยจะสงบนัก ส่วนเจ้ากายทิพย์ละเอียดนั้น สงบกว่าละเอียดกว่า เห็นปรากฏชัดเหมือนคนอยู่บนปราสาท เห็นกายทิพย์นั้นยังประมาท ยังเลินเล่อยังเผลอตัวอยู่ ยังทุรนทุรายกระสับกระส่ายอยู่ส่วนกายทิพย์ละเอียดนั้น สงบเรียบร้อยเป็นอันดี ไม่กระสับกระส่าย ไม่ทุรนทุรายต่างกันดังนี้ เหมือนคนยืนอยู่บนปราสาทแลลงมาข้างล่าง ไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว ต่อมาถึงนี้จะเห็นอะไร เพราะเราไม่ประมาทไม่เลินเล่อไม่เผลอตัว

ใจกายทิพย์ละเอียด
ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงกายทิพย์ละเอียด** ๔เท่าฟองไข่แดงของไก่ เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานกลางดวงธรรมนั้น

หยุดอยู่กลางดวงธรรมนั้น	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล
หยุดอยู่กลางดวงศีล	ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงสมาธิ
หยุดอยู่กลางดวงสมาธิ	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา
หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา	ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงวิมุตติ
หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ	ถูกส่วนเข้าเห็น **กายรูปพรหม**

รูปพรหม*ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน* เมื่อเห็นกายทิพย์นั้น กายทิพย์นั้นยังหมักหมมด้วยกิเลสยังเป็นกิเลสหนาปัญญาหยาบอยู่ เพราะประมาทเลินเล่อเผลอตัวกิเลสหนาปัญญาหยาบอยู่ ที่เราขึ้นมาถึงกายรูปพรหมนี้ เพราะเราไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว จึงขึ้นมาได้ เห็นปรากฏชัดเหมือนบุคคลขึ้นอยู่ปราสาท เห็นคนที่อยู่ข้างล่างทำชั่วประการใดประการหนึ่งเห็นปรากฏชัด ว่าพวกนี้เป็นพาลชน ไม่ใช่บัณฑิตธีรชน ก็ไม่กระวนกระวาย เห็นพวกเหล่านั้นกระวนกระวายอยู่ ดุจบุคคลขึ้นอยู่บนภูเขา เห็นคนอยู่บนภาคพื้น

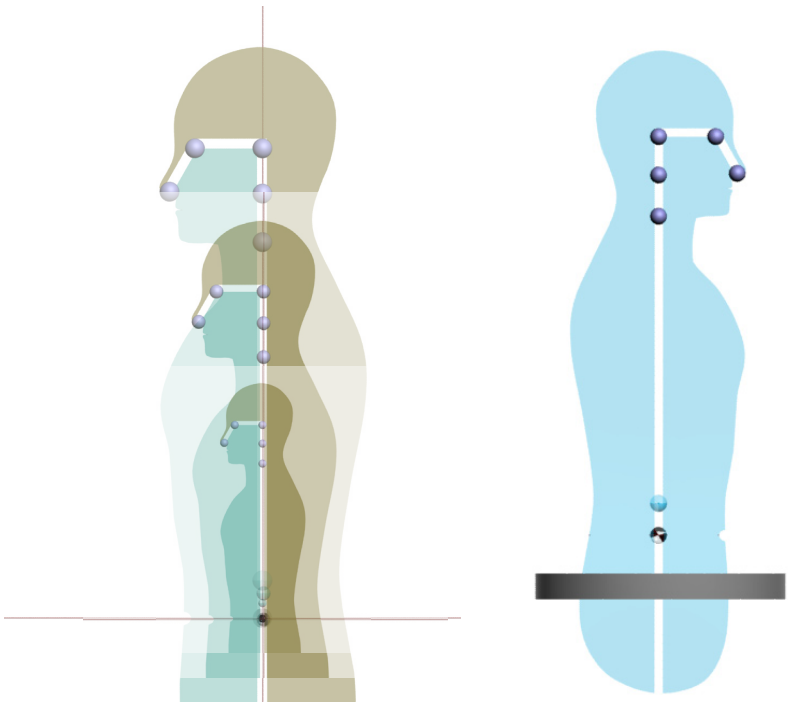

ฉันใดก็ฉันนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น เราขึ้นมาถึงเพราะอะไร เพราะเราไม่ประมาท รักษาความไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว ดังนั้นไว้

ใจก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายรูปพรหม** พอถูกส่วนเข้า ๕เท่าฟองไข่แดงของไก่

หยุดอยู่กลางดวงธรรมนั้น	พอถูกส่วนเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
หยุดอยู่กลางด***วงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน***	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล
หยุดอยู่กลาง***ดวงศีล***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ
หยุดอยู่กลาง***ดวงสมาธิ***	พอถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงปัญญา
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา***	พอถูกส่วนเข้าก็เข้าถึงดวงวิมุตติ
หยุดอยู่กลาง***ดวงวิมุตติ***	พอถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ***	ถูกส่วนเข้า เข้าถึง **กายรูปพรหมละเอียด**

กายรูปพรหมละเอียด*ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เหมือนกัน* มองลงมาเห็นกายรูปพรหมนี้ยังเลินเล่อเผลอตัว ยังประมาทเลินเล่อเผลอตัวอยู่ เราขึ้นมาถึงที่นี้ได้ก็เพราะไม่ประมาท ไม่เลินเล่อเผลอตัว เห็นชัดปรากฏชัดแบบเดียวกัน ดุจคนยืนอยู่บนปราสาทเห็นคนอยู่ข้างล่าง หรือคนอยู่บนภูเขา แลลงมาเห็นคนอยู่บนภาคพื้น ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ชั่วด้วยกายอย่างหนึ่งอย่างใด เห็นปรากฏหมด ปรากฏดังนี้ เมื่อเป็นดังนี้ นี่เรามาถึงนี่ได้ เพราะอะไร เพราะเราไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว จึงได้ขึ้นมาที่นี่ได้ เมื่อเป็นดังนั้น

ใจของกายรูปพรหมละเอียด
ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายรูปพรหมละเอียด** พอถูกส่วนเข้าเท่านั้น กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียด ๖เท่าฟองไข่แดงของไก่ เมื่อถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหมละเอียดนั้น เห็นดวงศีล
สมาธิ
ปัญญา
วิมุตติ
วิมุตติญาณทัสสนะ แล้วเห็น **กายอรูปพรหม**

กายอรูปพรหม*ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน* เมื่อกายอรูปพรหมเห็นกายรูปพรหมละเอียดกว่า ยังประมาทเลินเล่อเผลอตัวอยู่ ยังกระวนกระวายอยู่ ยังไม่สงบเรียบร้อยกัน แต่ว่าดีขึ้นมาเป็นลำดับ นับว่ายังเลินเล่อเผลอตัวอยู่ ที่เราถึงนี้ได้เพราะอะไร เพราะเราไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว จึงได้ขึ้นมาได้ เพราะตั้งอกตั้งใจ เมื่อเราไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัวแล้ว รักษาความไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัวนั้น หนักขึ้นไป

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายอรูปพรหม** ๗เท่าฟองไข่แดงของไก่ หยุดนิ่งอยู่กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมนั้น ถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
หยุดอยู่กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงศีล
สมาธิ
ปัญญา
วิมุตติ
วิมุตติญาณทัสสนะเป็นลำดับ พอถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึง **กายอรูปพรหมละเอียด**

กายอรูปพรหมละเอียด*ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน* มองไปดูกายอรูปพรหมหยาบ กายอรูปพรหมหยาบนั้นก็ยังเลินเล่อเผลอตัวอยู่ ยังไม่สนิทชิดชม ยังไม่กลมเกลียวกันนัก ยังมีความประมาทอยู่ที่เรามาถึงนี่ได้เพราะอาศัยอะไร เพราะอาศัยความไม่ประมาทของเรา จึงมาถึงที่นี่ได้ ก็มาเห็นกายอรูปพรหมนั้น เหมือนยังกับคนยืนอยู่บนปราสาทเห็นคนข้างล่าง หรือยืนบนภูเขาเห็นมนุษย์ยืนอยู่ที่ภาคพื้น ฉันใดก็ฉันนั้น เห็นปรากฏทีเดียว เห็นปรากฏเช่นนี้นะ ใจกายอรูปพรหมละเอียดก็นึกในใจว่า เรามาถึงนี้ได้เพราะความไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว ถ้าว่าประมาทเลินเล่อเผลอตัว มาถึงที่นี่ไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น

ใจกายอรูปพรหมละเอียด
ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายอรูปพรหมละเอียด** หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายอรูปพรหมละเอียด ๘เท่าฟองไข่แดงของไก่ ใจหยุดนิ่งอยู่กลางนั้น พอถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หยุดอยู่กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน***	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล
หยุดอยู่กลาง***ดวงศีล***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ
หยุดอยู่กลาง***ดวงสมาธิ***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา
หยุดอยู่กลาง***ดวงปัญญา***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติ
หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ***	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้าก็เห็น**กายธรรม**รูปเหมือนพระปฏิมากรเกตุดอกบัวตูม ใสเหมือนกระจกคันฉ่องส่องเงาหน้า แต่กายที่ผ่านมานั้นอยู่ในภพ เข้าถึงกายธรรมเป็นกายนอกภพ

กายธรรม ***ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน*** ตากายธรรมมองดูทั้ง ๘กายนั่น กายอรูปพรหมละเอียด กายอรูปพรหมหยาบ กายรูปพรหมละเอียด กายรูปพรหมหยาบ กายทิพย์ละเอียด กายทิพย์หยาบ กายมนุษย์ละเอียด กายมนุษย์หยาบ เห็นทั้ง ๘กายว่า กายเหล่านั้นอยู่ในภพ ซบเซาอยู่ด้วยกามบ้าง ด้วยฌานบ้าง ด้วยอรูปฌานบ้าง ดึงดูดให้ติดอยู่ เราถึงได้ติด หลุดมาได้ พอถึงกายธรรมเช่นนี้ เพราะเราไม่ประมาท มานี่ได้เพราะความไม่ประมาท ประมาทมาถึงนี่ไม่ได้ เรามาถึงนี่ได้เพราะเราไม่ประมาท แล้วมองไปดูทั้ง ๘กาย ตั้งอยู่ในความประมาททั้งนั้น ตั้งอยู่ในกรรมวัฏ วิปากวัฏ กิเลสวัฏ

กรรมวัฏ กระทำกิจการงานหน้าที่ เรียกว่า กรรมวัฏ กิเลสวัฏ บริโภคกิเลสกาม พัสดุกามไปตามหน้าที่นั่นกิเลสวัฏ ยินดีติดอยู่ในรูปฌาน และอรูปฌานเหล่านี้ เป็นกิเลสวัฏทั้งสิ้น กรรมวัฏ กิเลสวัฏ จึงรัดสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นให้ติดข้องอยู่ พ้นไปไม่ได้ด้วยอภิชฌา พยาบาท ทิฏฐิ ด้วยความโทสะ โมหะ ด้วยราคะ โทสะ โมหะ กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัย

กว่าเราจะหลุดพ้นมาถึงกายธรรมได้นี้ ผ่านอกุศลธรรมเครื่องชั่วทั้งหลายเหล่านั้น เพราะเราดำเนินด้วยความไม่ประมาท เพราะเราให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เราได้ตั้งอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา ได้ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ได้ตั้งอยู่ใน ปฐมมรรค มรรคจิต มรรคปัญญา จึงได้บรรลุมาถึงกายธรรมเช่นนี้ กายธรรมนี้แหละ ลืมตากายธรรมมองดู เห็นพวกเหล่านั้นชัดเจนหมดทุกสิ่งทุกประการ

นี้แหละ เรียกว่า ***ปญฺญา ปาสาทมารุยฺห*** หละ เข้าถึงกายธรรมก็มี ปัญญาทีเดียว ปัญญาแท้ๆ รู้แน่แท้ เห็นกายมนุษย์ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายมนุษย์ละเอียดเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหมือนกัน กายทิพย์ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายทิพย์ละเอียดก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายรูปพรหม-รูปพรหมละเอียดก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายอรูปพรหม-อรูปพรหมละเอียดก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พิจารณาให้ละเอียดออกไปอีก แยกออกเป็นขันธ์ทั้ง ๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่ละเอียด ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

กายทิพย์ก็แยกออกเป็นเบญจขันธ์ทั้ง๕ ที่ละเอียดเข้าไปอีก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายทิพย์ละเอียดก็แยกออกเป็นเบญจขันธ์ทั้ง๕ กายรูปพรหม-รูปพรหมละเอียดแยกออกไปเป็นเบญจขันธ์ทั้ง๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายอรูปพรหมก็แยกออกไปเป็นเบญจขันธ์ทั้ง๕ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กายอรูปพรหมละเอียดก็แยกเป็นเบญจขันธ์ทั้ง๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นปรากฏอย่างนี้ แลลงไปเห็นปรากฏอย่างนี้

เมื่อเห็นปรากฏอย่างนี้ ก็มั่นอยู่ในกายธรรมนั้น ที่เรามาถึงกายธรรมนี้ได้ เพราะอาศัยความไม่ประมาท เพราะเราละความประมาทเสียได้ เพราะเราไม่ประมาท จึงได้มาถึงกายธรรมนี้ เมื่อถึงกายธรรม ตากายธรรมก็มองดูเห็นตลอด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายทิพย์ละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม ดวงธรรมที่ทำให้

เป็นกายรูปพรหมละเอียด ดวงธรรมที่ทำให้เป็นอรูปพรหม โตเป็นลำดับขึ้นมา พอถึงกายอรูปพรหมละเอียด ๘เท่าฟองไข่แดงของไก่ เมื่อมาถึงกายธรรม เห็น ดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย วัดเส้นผ่าศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกาย ขนาดเท่าหน้าตักและความสูงของธรรมกาย **เกือบ ๕ วา** กลมรอบตัว

ใจกายธรรม

ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**ธรรมกาย** พอถูกส่วนเข้าเท่านั้นเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงศีล

หยุดอยู่ศูนย์กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้า เห็น **กายธรรมละเอียด**

กายธรรมละเอียด*ก็มี หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน* มองดูกายธรรม อ้อ! เรามาจากกายธรรมหยาบโน่น เข้ามาถึงกายธรรมละเอียดนี่ กายธรรมนั้นอยู่ใกล้กายอรูปพรหมละเอียดนัก กลับไปสู่กายอรูปพรหมละเอียดเสียอีก ก็รีบเร่งมาเข้าถึงให้ได้ กายธรรม เมื่อถึงกายธรรมเช่นนี้แล้ว เข้าถึงกายธรรมละเอียดเช่นนี้แล้ว เพราะความไม่ประมาทนี้เป็นหลักขึ้นไป ไม่ให้ท้อถอย ไม่ฟั่นเฟือนเลอะเลือน ต้องอุตส่าห์พยายาม ตากายธรรมละเอียดมองดู เพราะธรรมกาย หรือกายธรรมละเอียดนี้ ทั้ง ๒ กายนี้ ยังระคนปนอยู่ด้วย สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส สังโยชน์เบื้องต่ำ ทั้ง๓นี้ปกคลุมหุ้มห่ออยู่ในสันดาน

สักกายทิฏฐิ ยกตัวถือเนื้อถือตัว ไม่ยอมย่อตัว วิจิกิจฉา เคลือบแคลงสงสัยลังเลไม่แน่นอนใจสักสิ่ง สีลัพพตปรามาส ยังประพฤติศีลนอกศาสนาอยู่ ยังไม่มั่นใจในศีลศาสนาจริง ๆ สีลัพพตยังมีอยู่ ศีลวัตรภายนอกศาสนายังมีอยู่ เราจะต้องรีบล้นให้พ้นจากธรรมเหล่านี้ด้วยความไม่ประมาท รีบกระวีกระวาด

ใจของกายธรรมละเอียด

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายธรรมละเอียด** วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว ถูกส่วนเข้าเห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเท่ากัน ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีลเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** พอถูกส่วนเข้า เห็น **กายธรรมพระโสดา**

วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูมใส หนักขึ้นไป นี่หมดแล้ว สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา

สีลัพพตปรามาส แต่ว่ายังใกล้อยู่กับสักกายทิฏฐิ
วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส เราเข้ามาถึงกายพระโสดา
ไม่เลินเล่อไม่เผลอตัวของเรา นี่ต่อไปนี้เราจะรักษา
ความไม่ประมาท อันไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัวหนักขึ้นไป

ใจของกายธรรมพระโสดา
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรมที่**ทำให้เป็น**พระโสดา** วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงศีล	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา	ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ	ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ	ถูกส่วนเข้า ก็เห็น **กายธรรมพระโสดาละเอียด** หน้าตัก ๕ วา สูง ๕ วา เกตุดอกบัวตูม ใสหนักขึ้นไป

พอถึง**กายธรรมพระโสดาละเอียด** ***ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ*** ท่านก็มองลงมาเห็นกายธรรมพระโสดา อ้อ ! นี่ยังแน่นหนาอยู่ด้วย กามราคะ พยาบาท ทั้งหยาบทั้งละเอียด หรือส่วนหยาบนั้นยังหมักหมมอยู่ด้วย กามราคะ พยาบาทหยาบ กายธรรมละเอียดนี่ยังหมักหมมอยู่ด้วย กามราคะ พยาบาทละเอียด คิดแต่ในใจเช่นนี้ เราต้องกำจัดพวกนี้ออกเสียให้ได้เด็ดขาด ด้วยความไม่ประมาทของเรา ถ้าขืนประมาทเลินเล่อเผลอตัวอยู่ละก็ เอาตัวรอดไม่ได้

ใจกายธรรมพระโสดาละเอียด
ก็หยุดนิ่งอยู่กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายพระโสดาละเอียด** วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕ วา กลมรอบตัว เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงเท่ากัน

หยุดอยู่กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน	ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงศีล
หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงศีล	พอถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงสมาธิ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงปัญญา
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา	ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติ
หยุดอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ	พอถูกส่วนเข้า ก็เข้าถึงดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ	ถูกส่วนเข้าก็เห็น**กายธรรมพระสกทาคา** หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูม ใสหนักขึ้นไป มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน

ตาของพระสกทาคามองลงมาดูกายธรรมพระโสดาหยาบ พระโสดาละเอียด อ้อ! นี่มาหมักหมมอยู่ด้วย

กามราคะ พยาบาท ทั้งหยาบ ทั้งละเอียด นี่เราพ้นมาแล้วหรือ พ้นมาแล้ว ไม่ควรประมาท เรามาถึงนี่ได้ด้วยความไม่ประมาท ไม่ควรเลินเล่อเผลอตัว ไม่ประมาทรีบกระวีกระวาดจากกายพระสกทาคา

หยุดนิ่งกลาง**ดวงธรรมพระสกทาคา** หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา เกตุดอกบัวตูม ถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล

หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** พอถูกส่วนเข้าเห็น **กายธรรมพระสกทาคาละเอียด** หน้าตัก **๑๐** วา สูง **๑๐** วา เกตุดอกบัวตูม ใสหนักขึ้นไป

เมื่อถึงพระสกทาคาละเอียดแล้ว ***กายธรรมของพระสกทาคาละเอียดก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน*** มองมาดูกายพระสกทาคาทั้งหยาบทั้งละเอียด ว่ายังหมักหมมอยู่ด้วย กามราคะ พยาบาท อย่างละเอียด เมื่อถึงพระสกทาคาละเอียด เราไม่ควรเลินเล่อเผลอตัวควรจะพยายามกระทำยิ่งขึ้นไป

ใจของพระสกทาคาละเอียด

ก็หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายพระสกทาคาละเอียด**หน้าตัก ๑๐ วา สูง ๑๐ วา ดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกทาคาละเอียด วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๐ วา กลมรอบตัว หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธรรมพระสกทาคานั้น ถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ถูกส่วนเข้าเห็นดวงศีล

หยุดนิ่งอยู่กลางดวงศีล ถูกส่วนเข้าเห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงสมาธิ ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงปัญญา ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติ ถูกส่วนเข้าเห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางดวงวิมุตติญาณทัสสนะ ถูกส่วนเข้า เห็น **กายธรรมพระอนาคา** หน้าตัก **๑๕** วา สูง **๑๕** วา เกตุดอกบัวตูม

มาถึง**พระอนาคา*แล้ว มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แบบเดียวกัน*** ท่านก็มองลงมาดูพระสกทาคาหยาบ สกทาคาละเอียด นี่ยังหมักหมมอยู่ในกามราคะ พยาบาท อย่างละเอียด มาถึงพระอนาคาแล้ว หมดจาก ปฏิฆะ กามราคะอย่างละเอียด แต่ยังหมักหมมอยู่ในรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว รีบกำจัดทีเดียว

กายธรรมของพระอนาคา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**พระอนาคา** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน วัด

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ วา สูง๑๕ วา กลมรอบตัวเช่นกัน

หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้า เข้าถึง **พระอนาคาละเอียด** มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจแบบเดียวกัน

กายพระอนาคาละเอียด หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลางมองไปดูกายพระอนาคาหยาบ อ้อ! ยังหมักหมมอยู่ในรูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา ที่เรามาถึงแค่นี้ด้วยความไม่ประมาท เราต้องไม่ประมาทต่อไป

ใจของพระอนาคาละเอียด

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**พระอนาคาละเอียด** พอถูกส่วนเข้า เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานในกายธรรมพระอนาคาละเอียด วัดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ วา กลมรอบตัว

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า ก็เห็นดวงศีล ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้า แล้ว เห็น **กายพระอรหัต** หน้าตัก **๒๐** วา สูง **๒๐** วา เกตุดอกบัวตูม พอถึงพระอรหัตก็รู้ตัวทีเดียว ***ขีณาสโว*** มีอาสวะสิ้นแล้ว ***กตกรณีโย*** กิจที่จะต้องทำเสร็จแล้ว ***นตฺถิปุนพฺภโว*** ภพใหม่ของเราไม่มี เห็นชัดรู้ชัดเช่นนี้ ก็พยายามว่ามันยังไกลนัก รีบไปให้ถึงพระอรหัตละเอียดต่อไป ด้วยความไม่ประมาท

กายพระอรหัต

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง**ดวงธรรม**ที่ทำให้เป็น**กายพระอรหัต** ถูกส่วนเข้าก็เห็นดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ดวงเท่ากัน

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงศีล

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงศีล*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงสมาธิ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงสมาธิ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงปัญญา

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงปัญญา*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติ

หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติ*** ถูกส่วนเข้า เห็นดวงวิมุตติญาณทัสสนะ
หยุดนิ่งอยู่ศูนย์กลาง***ดวงวิมุตติญาณทัสสนะ*** ถูกส่วนเข้าถึง **กายพระอรหัตละเอียด**

นี่ ***ปญฺญา ปาสาทมารุยฺห*** ขึ้นสู่ปราสาทปัญญาเช่นนี้ นี่แหละบัณฑิตผู้มีปัญญาละ ความประมาทเสียได้ด้วยความไม่ประมาท ผู้ทรงปัญญานั้น ขึ้นสู่ปราสาทคือภูมิอันสูงของปัญญา แลลงมาเห็นพาลชนเป็นอันมาก ไม่กระวนกระวาย ไม่ทุรนทุรายกระสับกระส่าย เห็นหมู่สัตว์ผู้ทุรนทุราย กระวนกระวายกระสับกระส่าย เห็นชัดเหมือนคนขึ้นภูเขามองลงมาข้างล่าง เห็นคนอยู่บนภาคพื้นฉันใดก็ฉันนั้น เห็นปรากฏอย่างนี้นี่ ผู้มีปัญญาเรียกว่า ปญฺญา ปาสาทมารุยฺห ขึ้นสู่ปัญญาเพียงปราสาทได้เพียงนี้ ปราสาทปัญญาอันนี้นะ รู้จริงเห็นจริงตามความจริงทางพุทธศาสนา ปรากฏอย่างนี้

ที่ชี้แจงแสดงมานี้ตามวาระพระบาลี คลี่ความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบายพอสมควรแก่เวลา **เอเตน สจฺจวชฺเชน** ด้วยอำนาจความสัจที่ได้อ้างธรรมปฏิบัติมาตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ **สทา โสตฺถี ภวนฺตุ เต** ขอความสุขสวัสดีจงบังเกิดมีแก่ท่านทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมา พอสมควรแก่เวลา สมมติยุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้ **เอวํ** ก็มีด้วยประการฉะนี้